

KAREL HONZÍK

24. 9. 1900 - 4. 2. 1966

Karel Honzík - architekt, publicista a jeden z nejvýznamnějších teoretiků československé architektury byl příslušníkem "generace 1900", jak se nazývali umělci narození na přelomu dvou století, kteří se ve dvacátých letech začali hlásit ke slovu. Tuto generaci mladých literátů, malířů a architektů spojovala společná vize nového, šťastnějšího života, vize, která byla reakcí na krutost války. Touha po hledání nových cest, jak zachránit člověka z bídy a krutosti se projevila v jejich dílech i životním stylu.

Narodil se 24. září 1900 v Le Croisic v Bretani, kde tehdy působil jeho otec, malíř a architekt Jaroslav Honzík. Již během studií na škole architektury a pozemního stavitelství na vysokém učení technickém v Praze se brzy zapojil do nových aktivit poválečné české architektury. Společné cítění a vůle vyjádřit novou cestu v architektuře, svedla Honzíka dohromady s architekty Fragnerem, Linhartem a Obertelem a vyústila v založení tzv. Puristické čtyřky. Purismus, tedy tendence po zjednodušení, přehlednosti a vyhmátnutí podstaty předmětu, se stal výrazem prvních Honzíkových architektonických studií a později vyústil ve funkcionalismus. Práce Puristické čtyřky byly otištěny v časopise Stavba a mladí, ještě nedostudovaní architekti se stali členy Klubu architektů. Vnesli sem "nový vítr", hnáni touhou po novém výrazu v architektuře, takovém, který by měl kromě té dokonalé technické stránky i stránku emocionální, jakousi poezii, duchovní rozměr.

Hlavním ideovým centrem "generace 1900" se stalo sdružení Devětsil, založené 5. října 1920 v pražské kavárně Union. K jeho nejvýznamnějším členům patřili Josef Havlíček, Vladislav Vančura, Adolf Hoffmeister, Jaroslav Seifert, Karel Teige, Alois Wachsmann a další. V první vývojové fázi Devětsilu převládaly tendence "magického realismu", kdy se profesionální i amatérští malíři dotýkali nejprostších věcí, jejichž krásu znovu objevili a nechali ve svých obrazech vystoupit na povrch. V roce 1923, kdy do Devětsilu vstoupil Karel Honzík, začala zde převládat jiná představa. Kubismus, do té doby stále ještě uplatňovaný v uměleckých dílech, začal ustupovat purismu a konstruktivismu, usilujícím o jasnost a přehlednost, tedy snaze oprostít umělecký tvar od všech příkras a zbytečností.

Konstruktivismus ale i poetismus jsou hesla, k nimž se Honzík, se svými generačními vrstevníky v architektuře hlásí. Tyto dva protikladné směry vystihují i dva základní rysy Honzíkovy povahy. Byl racionalista i poeta zároveň. Tyto sice protikladné, ale v něm pevně zakořeněné vlastnosti, ho posléze přivedly na dráhu teoretika - myslitele. Jeho hloubavá mysl ho nutila k dalším novým úvahám a konceptům tam, kde dosud panovalo stereotypní tradiční řešení. Byl pln nápadů, které svou utopičností mnohdy o desetiletí předcházely svou dobu, a přece reálných, vycházejících ze skutečnosti. Například myšlenka Koldomu pochází z roku 1923, návrh byl dokončen v roce 1930. Koldomy jsou odpovědí Karla Honzíka a Josefa Havlíčka na otázku bydlení nemajetných vrstev. Jde o domy s větším počtem bytů, které jsou spojeny ústředními zařízeními (jídelnou, čítárnou, klubovnou, bazény, ústřední kuchyní a prádelnou).

Jen málo z jeho četných návrhů a představ se mu podařilo realizovat. Vrcholné dílo představuje Všeobecný penzijní ústav (palác ROH) na Žižkově (stavba byla prováděna v letech 1932 - 1934). Jeho realizaci lze nazvat mezníkem ve vývoji české moderní architektury. Některé z dalších z návrhů se uskutečnily ve 30. letech v Langrově rodinném domě nebo v obytných bytech Všeobecného penzijního ústavu na Pankráci, mnohé uskutečnil až ve čtyřicátých letech ve skupině realizací venkovských rodinných domků v Hlásné Třebáni a v Dobřichovicích.

Po dokončení penzijního ústavu byl Karel Honzík čím dál více poután činností teoretickou. Ale jeho teoretické práce mají svůj počátek již ve dvacátých letech. V roce 1920 poprvé předstupuje před veřejnost se svojí teoretickou statí *O umění a době*, v níž uvažuje o kráse jako proměnlivé v závislosti na okolnostech, za kterých vzniká. Je to první, ještě studentská teoretická stať, která však již předznamenává jeho další činnost.

V roce 1929 mu vychází první kniha - *Moderní byt*. V ní se soustředí na otázku bydlení, zejména interiéru, a podává zde poprvé v naší odborné literatuře systém informací o koncipování moderního bytu

V témže roce, vzniká organizace Levá fronta. Její založení spadá do období počátku velké hospodářské krize. Měla soustřeďovat revoluční síly z kruhů inteligence a studentstva. Devětsil v té době již dožíval (činnost ukončil v roce 1931). Sekce architektů v Levé frontě měla od počátku velmi aktivní charakter. Snad to bylo tím, že architekti citlivě vnímali bídu lidí nemajících na činži, přespávajících v noclehárnách a pod mosty a chtěli tyto poměry postavit před oči veřejnosti a hledat řešení. Odtud pocházejí první požadavky kolektivních zařízení. Činnost architektů Levé fronty ústila

ve velkých kolektivních akcích, jako byla výstava Proletářského bydlení, založení svazu Socialistických architektů apod.

V několika následujících letech, kdy byl Karel Honzík zaneprázdněn prací na projektech Všeobecného penzijního ústavu, mu vycházejí kritické úvahy zaměřené na neživé pojetí funkcionalistických staveb jako staveb, které sice plní svou funkci, ale postrádají lidský rozměr. Podle něj je i ve funkcionalismu nutné respektovat člověka a jeho potřebu poezie a krásy. I jeho další kniha *Poznámky k biotechnice* (1934), je reakcí na schematický přístup k architektuře. Kniha je věnována základním otázkám utváření hmoty, formulování rozdílu mezi utvářením přírodním a umělým.

V roce 1938 vychází Karlu Honzíkovi kniha *Architektura jako fyzioplastická tvorba*, která pojednává o architektuře a předpokladech její tvorby. Otázky obecné zde aplikuje přímo na současný stav města a jeho způsob zastavění. Teorie se v této části prolíná s kritikou. Kniha má rovněž význam pro obohacení architektonické terminologie. Některé termíny tu byly vytvořeny a jsou od té doby běžnou součástí architektova slovníku.

V roce 1938 byla uveřejněna v přítomnosti Honzíkova práce *Obytné město*, která předznamenává myšlenky rozvedené v pozdějším díle *Úvod do studia psychických funkcí v architektuře*. V těchto statích je centrem zájmu Karla Honzíka touha po uskutečnění životního prostředí města, v němž by vzrůst dopravy nevytlačoval člověka nejenom fyzicky, ale především psychicky. Analyzuje příčiny neobyvatelnosti měst a dospívá k závěru, že člověka nelze plně uspokojit pouhým stavěním: "*Architektura (stavební umění) má za cíl vytvoření trvalého prostředí, a proto se musí ptát po účinku na psychický stav obyvatelův.*" Z těchto úvah vychází i Honzíkova experimentální studie, z nichž za první významnou lze pokládat tzv. *Náměstí ticha*, tj. nákupní centrum, formované klidně, bezpečně, bez vnitřní dopravy. Ač nám tato myšlenka připomíná centrum sídliště, tehdy to byl podnět úplně nový, a to ve světovém měřítku, přesně formulovaný a dokumentovaný grafickou studií. Takto pojal i *Pěší obec*, kde teoretickou práci opět dokládá experimentálními studiemi, snaží se najít optimální řešení.

V roce 1939 začíná Honzík učit teorii architektury na fakultě architektury. V témže roce mu vyšla kniha *Tvorba životního slohu*. V ní jsou zhuštěny a upřesněny některé jeho dřívější myšlenky, vyplývající z toho, jak po desetiletí analyzoval skutečnost, podmínky a předpoklady, z nichž je vytvářena architektura. Zabývá se otázkami klimatu, atmosféry, zvuku, barvy, tvaru, právě tak jako ekonomii, estetikou,

obyvatelností. Zkoumání těchto hledisek do podstaty z různých úhlů a v různých souvislostech nevede však Honzíka ke konečné a jediné definici. Všechna uvedená hlediska vyúsťují v názor umělce - syntetika. Ačkoli funkcionalismu zůstává Karel Honzík věrný, stává se předmět jeho úvah širší. Proto také termín architektura nahrazuje termínem "životní sloh" a metodou se mu stává biofunkcionalismus. Jeho vlastními slovy to lze vyložit takto: *"Měřítkem všech věcí v onom vnitřním biotickém smyslu je člověk nejen jako jednotlivec, ale i jako člen společnosti. Vztahem člověka k člověku je dán půdorys života, plán krajiny, města, domu."*

Období po druhém vydání *Tvorby životního slohu* (vyšla celkem 4x) v roce 1947 je dobou odmlčení Karla Honzíka, poznamenaného dlouho trvající nemocí. Až v roce 1956 vyházá kniha *Architektura všem*, která se snaží přiblížit problémy architektury těm, kterým je určena. V následujícím roce se Karel Honzík opět hlásí do veřejného života, začíná učit na fakultě architektury teorii architektury a studentům přináší právě vyšlou knihu - učebnici, *Determinanty architektonické tvorby* (1957). V následujícím roce vychází knížka kapesního formátu *Co je životní sloh* a v roce 1960 kniha *Cestou k socialistické architektuře*.

Dílem *Ze života avantgardy* (1963) přibližuje veřejnosti v širokých souvislostech umělecké i kulturně politické dění, jak se promítalo ve 20. letech do Devětsílu, ve 30. letech pak zejména do působení Levé fronty. Tato kniha, určená laické veřejnosti, má velký význam pro pochopení doby minulé v souvislosti s autorovou prací.

O Karlu Honzíkově lze bez nadsázky říci, že celý svůj život pracoval na koncepci lepšího, účelnějšího a krásnějšího pojetí lidského života.

"Snad nikdy jsem se neseťkal s člověkem spojujícím tolik světového rozhledu, konkrétních znalostí a bystrého úsudku, který by dovedl přímo marnotratně rozdávat tolik cenných myšlenek a podnětů - a který by to všechno dovedl spojovat s tak velkou dávkou skromnosti".

J. Raban